

Предговор

Пред вас е збирка интервјуа направена со луѓе ширум поранешната Југославија, луѓе од многу различни профили: различни години, професии, полови, етнички припадности... Заедничко им е што се подготвени да зборуваат за минатото, да ја согледаат сегашноста и да имаат надеж, треперење и желби за убава и сигурна иднина. Некој ќе рече дека тоа се само "обични луѓе". Можеби навистина се "обични" во онаа смисла дека не се во позицијата на моќта, ниту се од милјето на познатите личности, кои често можеме да ги слушнеме и видиме преку средствата за јавно информирање. Но дефинитивно го прават, ќе се осмелам да кажам, најголемиот дел од општеството во коешто живееме. Обични или необични, со себе носат голем број желби, стравови, револтираност од ситуацијата во општеството, размислувања, мачнини, стремежи и надежи, исто како и повеќето од нас. Воедно, тоа се гласови кои толку ретко имаме можност да ги слушнеме. Апсурдно, зарем не? Колку често сте имале можност, ако воопшто сте имале, да слушнете како ѝ било на жената која целата војна ја поминала во Сараево или во Приштина, како размислува некој во Белград, Шибеник, Скопје, Јајце; за што се надева и од што стравува некој во Книн, Гњилане, некој што живеел како бегалец, некој што учествувал во војната, некој што ја гледал војната на телевизија?

Нашата желба беше да се обидеме да најдеме простор да се чујат тие гласови. Долгогодишното искуство во работата за изградба на мирот ни покажа колку е важна размената на тие размислувања за болните точки на нашето општество, за очекувањата што ги имаме, за тоа кои сме и што не мачи, а што би сакале да биде, придонесува меѓусебното разбирање и градење на довербата, како што рече една жена во интервјуата: "Исечи се, ќе се исечам и јас – крвта ни е иста". Тоа подобро меѓусебно разбирање и доверба се од суштинска важност за изградбата на мирот, оној мир од чијшто недостаток премногу боледува нашето општество. Размислувањата што следуваат сигурно не одат во правецот: "мир, никој не е крив". Возможно е дека некои ставови силно ќе ве стегаат, можеби ќе мислите дека тие никако не треба да бидат дел од една публикација која претендира да го даде својот придонес кон градење на мирот. Јас би рекла: О, да, работата на градење на мирот и тоа како стега, со оглед на тоа дека не веруваме оти на него може да се работи, ако го занемариме трагичното минато што го живеаме и кое многу од нас сè уште го живеат. А ако отвориме прашање за минатото и ја земеме предвид неговата комплексност, се разбира дека нема да се сложиме околу повеќето прашања. Токму тоа е нашата големина, на "обичните" луѓе: да се обидуваме да ги разбереме токму оние ставови кои толку многу се разликуваат од нашите (исклучувајќи ги фашистичките ставови, за нив тука нема место, доволно го окупираа просторот меѓу нас). Кога ќе успееме да дојдеме до едно такво разбирање зошто некој толку поинаку размислува од нас (а можеби тоа воопшто не е толку поинаку), дека тоа не е од слепата и необјаслива омраза, туку од некоја болка, страв, искуство, тогаш сме направиле голем чекор. А еден голем "обичен" човек, нашиот пријател Џевад Будимлиќ, рече: "Не може мене да ми биде добро, ако на мојот сосед му е лошо"...

Ги прашавме луѓето и тие зборуваа за сите оние големи поими кои станале фрази и кои, кога ќе ги изговориме, веќе се подразбира што мислиме, а всушност, нашето разбирање многу се разликува: помирување, минато, соочување, заборавување, вина, одговорност, мир, иднина, соживот, војна... обидувајќи се нивните објаснувања да бидат низ личните искуства, а не низ други поголеми поими за да создадеме простор подобро да се разбереме.

Не претендиравме ова да биде истражување спроведено на репрезентативен примерок што би покажал каде е нашето јавно мислење (или во множина – нашите јавни мислења). Во прапочетокот на оваа идеја ни беше јасно дека сакаме квалитет што личните искуства го носат со себе, за возврат на квалитетот што би бил репрезентативен примерок. Исто така, како што веќе реков, за некои гласови тука нема место, оние најгласните и најагресивните.

Незанемарливо богатство на оваа книга е бројот на јазиците во неа. Некој можеби би рекол дека најекономично и/или најпрактично би било македонскиот и албанскиот да се во посебни публикации. Но нам ни се допадна идејата сè да биде на едно место, цврсто поврзано, како што се поврзани и нашите судбини.

Интервјуата се правени во периодот од март до ноември 2005 година. Осумнаесет интервјуисти/ки (исто така, од просторите на поранешна Југославија) имаа одговорност да одберат соговорници/чки и имаа слобода во водење на интервјуата, но на таков начин што ќе бидат застапени релевантни прашања. Интервјуата се водени на албански, босански, хрватски, македонски, српски и можеби на уште некој друг јазик (српскохрватски, црногорски итн). На основа на снимките од диктафон направена е транскрипција, којашто доследно е пренесена. Навистина, некои интервјуа минимално се скратени, за да се избегне непотребното повторување, а постојат и интервенции на "пеглање" на одредени "шумови" што настанувале во говорот – првенствено направени поради полесно читање и подобро разбирање на она што сакал/а да ни го каже соговорникот, односно соговорничката. Би ве замолила да имате предвид дека еден број соговорници не го зборуваа својот мајчин јазик во текот на интервјуто.

Да се одреди соговорникот/чката не беше едноставна задача. Покрај координацијата со останатите интервјуисти/ки со цел да се покрие шаренилото на општеството и да опфатат луѓе од различни профили и размислувања, тешкотија претставуваше да се најдат соговорници/чки кои ќе бидат подготвени јавно да зборуваат за болните теми – кај голем број од нив имаше страв и непријатност. И покрај тоа што одлучувавме соговорниците/чките да се претставуваат само со име, некои луѓе подобро се чувствуваа со опцијата да им бидат претставени само иницијалите, поради сопствената безбедност. Потполно го разбираме тој страв. Токму тој ни даде слика колку нашето општество загазило и заболело, но и колку итно треба сите ние да работиме за да стигнеме до очекуваната општествена промена (која не се сведува само на тоа што ќе рече една соговорничка – дека ќе имаме поголеми плати). Не можам да одолеам, а да не го цитирам Меша Селимовиќ: "Плаши се од овно', плаши се од гомно – како ќе живееш?" И потполно се сложувам со жената која рече дека не живееме, туку се обидуваме да живееме.

Ни останува отворено прашањето кого сè ќе го интересира оваа книга. Имаме список на желби и препораки кого би требало сето тоа да го интересира. Едниот дел ѝ одговара на реалноста, а за другиот не сме сигурни. Како и да е, добро би ни дошла повратна информација од читателките и читателите, така што би ве замолиле да ни пишете за вашите критики и впечатоци. Мировната работа бара акција и реакција за да можеме да се менуваме себеси, а со тоа и општеството во кое живееме.

Интервјуата можете (но и не морате) да ги читате по редот како што се подредени во оваа публикација, а се обидувавме да ги подредиме така што ќе бидат во меѓусебна интеракција. Намерно го одбегнувавме класифицирањето во национални, етнички или регионални трла за да дадеме придонес кон деконструкцијата на нарушените вредности во нашите општества.

Се разбира, постојат уште *n* редоследи по кои можат да се читаат интервјуата, а и понатаму да бидат во меѓусебна интеракција, помалку или повеќе очигледна. Вие изберете.

Ивана Франовиќ